

УДК 378

А. В. ШАБАЛДАК

начальник центру забезпечення навчального процесу
Військова академія, м. Одеса

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

У статті висвітлено процедуру проведення педагогічного експерименту, методику перевірки ефективності запропонованих педагогічних умов та структурно-функціональної моделі підготовки офіцерів забезпечення військ на засадах праксеологічного підходу як методологічного підґрунтя формування готовності курсантів до майбутньої професійної діяльності. Для досягнення мети експериментального дослідження наукову розвідку розподілено на чотири етапи: теоретико-організаційний, діагностично-констатувальний, діяльнісно-формувальний, результативно-аналітичний. Здійснено аналіз результатів експериментального дослідження підготовки майбутніх офіцерів забезпечення військ до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу. Для перевірки вірогідності отриманих результатів експериментального дослідження використано статистичні методи обробки даних педагогічного експерименту шляхом порівняння середніх показників, дисперсій і визначення F-критерію.

Ключові слова: курсанти, майбутні офіцери забезпечення військ, праксеологічний підхід, педагогічний експеримент.

Організація та проведення дослідження передбачає опис процедури проведення педагогічного експерименту, методики перевірки ефективності запропонованих педагогічних умов і структурно-функціональної моделі підготовки офіцерів забезпечення військ на засадах праксеологічного підходу як методологічного підґрунтя формування готовності майбутніх офіцерів ЗСУ до професійної діяльності.

Проблеми основних умов ефективності методики дослідно-експериментальної роботи, пов'язані з проведенням педагогічного експерименту, були предметом наукових розвідок низки науковців (Б. Бабанський, М. Бауер, В. Бевз, Т. Ващик, П. Лузан, С. Сластьонін, Ю. Сурмін та ін.). Зокрема, С. Сластьонін стверджує, що педагогічний експеримент застосовують для об'єктивної й доказової перевірки достовірності педагогічних гіпотез. Однак, проблема визначення результативності підготовки майбутніх офіцерів забезпечення військ (ОЗВ) до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу ще не стала предметом наукових пошуків сучасних учених, що підкреслює актуальність нашого дослідження.

Мета статті полягає у висвітленні результатів експериментального дослідження підготовки майбутніх офіцерів забезпечення військ до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу.

Нам імponує наукова позиція А. Сваричевської, котра стверджує, що процедура проведення педагогічного експерименту передбачає наявність

організаційно-технічних аспектів, основними з яких є чітке дотримання принципів організації дослідно-експериментальної роботи [4, с. 148–151]. Погоджуючись зі словами дослідниці, до принципів організації й проведення дослідно-експериментальної роботи зараховуємо:

- принцип детермінізму, що передбачає взаємозв'язок явищ і процесів, тобто одне явище, процес за певних умов завжди породжує інше явище, процес (наслідок);
- принцип комплексності, який орієнтує на використання не якогось одного методу, а їхньої сукупності для отримання валідних експериментальних даних щодо сформованості готовності майбутніх ОЗВ до професійної діяльності;
- принцип об'єктивності, який має першочергове значення та передбачає перевірку кожного факту декількома методами, уточнення отриманих експериментальних даних з результатами інших досліджень;
- принцип педагогічної ефективності, який є водночас і кінцевою метою будь-якого експерименту, а його суть полягає в тому, що в процесі експериментальної роботи перевіряють ефективність існуючих методів, прийомів, форм навчання, а також розробляють інноваційні, ефективніші методи та прийоми педагогічної роботи;
- принцип безперервності педагогічної діагностики, згідно з яким діагностування є постійним процесом, оскільки безперервним є сам освітній процес;
- принцип розвитку та динаміки, що орієнтує на цілісне вивчення педагогічного явища з урахуванням внутрішніх взаємозв'язків між різними складовими всієї освітньої системи, адже будь-яке педагогічне явище завжди тісно пов'язане з іншими явищами педагогічної реальності [4, с. 148–151].

Зазначимо, що педагогічний експеримент, як комплексний метод наукового дослідження, передбачає одночасне використання цілої низки інших методів (спостереження, бесіда, анкетування, діагностичні контрольні роботи, створення спеціальних ситуацій тощо) [1, с. 46]. Необхідність досягнення анонсованої мети експериментального дослідження детермінувала розподіл нашої науково-педагогічної розвідки впродовж 2014–2018 рр. на чотири етапи: теоретико-організаційний, діагностично-констатувальний, діяльнісно-формульвальний, результативно-аналітичний.

Для теоретико-організаційного етапу (2014 р.) характерні такі віхи:

- визначення мети, завдань, провідної ідеї наукової роботи, методів дослідження;
- виявлення суперечностей між вимогами суспільства до готовності майбутніх ОЗВ до виконання професійних функцій, зважаючи на події, що відбуваються на сході України, і сучасною практикою підготовки курсантів до майбутньої професійної діяльності;
- здійснення теоретико-порівняльного аналізу наукових джерел (філософської, психолого-педагогічної, військової, психологічної, військово-психологічної літератури, дисертаційних робіт та монографій) з метою виокремлення теоретичних засад і конкретизації особливостей професійної

підготовки курсантів до майбутньої професійної діяльності; обґрунтування специфіки реалізації праксеологічного підходу як методологічного орієнтира формування готовності майбутніх ОЗВ до здійснення фахових дій з позицій раціональності, ефективності, доцільності;

– проаналізовано практику оптимізації навчально-виховного процесу в закладах вищої військової освіти (ЗВВО) на основі застосування інноваційних педагогічних підходів (антропоцентричного, особистісно-орієнтованого, контекстного, діяльнісного, культурологічного, акмеологічного, диференційованого, компетентнісного);

– визначення наукових концептуальних основ реалізації праксеологічного підходу в підготовці майбутніх ОЗВ до професійної діяльності (аксіологічні, негентропійні, системні, фасилітарні, полісуб'єктні, середовищні);

– виявлення початкового рівня готовності майбутніх ОЗВ до практичних фахових військових дій;

– конкретизація структурних, критеріальних та рівневих характеристик готовності майбутніх ОЗВ до професійної діяльності з урахуванням засад праксеологічного підходу.

Діагностично-констатувальний – другий етап дослідження – складався з двох частин: діагностичного етапу (I семестр 2014–2015 н. р.) і констатувального – II семестр 2014–2015 н. р. і початок 2015–2016 н. р. На діагностичному етапі уточнено компоненти, критерії, показники, рівні та сучасний стан сформованості готовності майбутніх ОЗВ до професійної діяльності, які завершували навчання на IV курсі. Рішення обрати саме цю категорію майбутніх ОЗВ для участі в діагностично-констатувальному етапі дослідження продиктовано такими чинниками: курсанти IV курсу повинні володіти комплексом знань, умінь, навичок, які є обов'язковими для успішного виконання професійних дій, а тому можуть адекватно оцінити власну здатність до раціоналізації, підвищення ефективності та результативності професійної діяльності. Діагностичним етапом охоплено курсантів чотирьох ЗВВО України.

У процесі проведення діагностичного етапу експериментального дослідження виявлено таке:

– у багатьох курсантів не сформована потреба в поглибленні військово-професійних знань для їх подальшого використання у вирішенні практичних професійних завдань; майбутні ОЗВ не прагнуть до розширення діапазону професійних умінь та навичок для раціоналізації фахових дій;

– деякі майбутні військовослужбовці не виявляють ціннісного ставлення до практичної професійної діяльності ОЗВ;

– іноді курсанти не виявляють необхідного рівня спеціальних (принципів сучасного загальновійськового бою, положення бойових статутів і настанов; основних систем озброєння та класифікацію видів озброєння, призначення, організаційно-штатну належність, боеприпаси, які застосовуються, тактико-технічні характеристики тощо) і психолого-педагогічних знань (теоретичних основ та динаміки перебігу соціально-психологічних процесів і явищ у військових колективах тощо);

– у майбутніх ОЗВ недостатньо розвинені спеціальні професійні вміння та навички (антиципації, саморегуляції, приймати рішення в кризових ситуаціях, тактичної підготовки тощо), а тому курсанти не завжди вміли вирішувати професійно спрямовані навчально-розвивальні праксеологічні ситуації з урахуванням особливостей фахової діяльності ОЗВ;

– деякі курсанти не усвідомлюють особистої відповідальності за результати майбутньої професійної діяльності, що є основою для оволодіння стратегією “правильних”, раціональних професійних дій.

Отримані результати діагностичного етапу дослідження вказують на необхідність удосконалення освітнього процесу навчання курсантів у напрямі формування готовності до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу.

На констатувальному етапі визначено дисципліни для проведення експериментального дослідження, а саме: “Тактика”, “Основи військового управління”, “Управління повсякденною діяльністю підрозділів”, “Військова психологія”. Констатувальний етап експериментального дослідження закінчувався тим, що на початку 2015–2016 н. р. на базі Одеської військової академії серед курсантів, які розпочали навчання на III курсі, визначено контрольні (КГ) та експериментальні (ЕГ) групи.

Результативність будь-якого педагогічного експерименту, зокрема підготовка майбутніх ОЗВ до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу, повинна підтверджуватися статистичною достовірністю отриманих результатів [2; 3]. Тому, аби забезпечити рівні умови вступу майбутніх ОЗВ у експеримент, розподіл курсантів на контрольні та експериментальні групи здійснено з обов’язковим урахуванням певних факторів. Так, однорідності та однотипності експериментальних (ЕГ) і контрольних груп (КГ) досягнуто таким чином: середній показник і рівні сформованості всіх компонентів досліджуваної готовності на етапі вхідного контролю в курсантів КГ та ЕГ були близькими за значеннями; кількість осіб у КГ та ЕГ була за можливістю близькою на основі врахування вже зазначених чинників. Доцільність такого розподілу на КГ та ЕГ підтверджено результатами встановлення вхідного рівня сформованості готовності майбутніх ОЗВ до професійної діяльності як результату підготовки курсантів на засадах праксеологічного підходу шляхом застосування методів анкетування, спостереження, опитування, аналізу відповідей курсантів на запропонований варіант тестового контролю за рівнем знань.

Поряд із цим на діагностично-констатувальному етапі експериментального дослідження здійснено такі кроки:

– розроблено програму проведення експериментального дослідження підготовки майбутніх ОЗВ до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу;

– виокремлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови ефективності аналізованого процесу шляхом імплементації праксеологічного підходу в процес професійної підготовки майбутніх ОЗВ;

– розроблено структурно-функціональну модель підготовки майбутніх ОЗВ до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу, результатом якої є сформована готовність курсантів до раціоналізованих, доцільних, ефективних, результативних фахових дій.

На третьому – діяльнісно-формувавальному етапі (2015–2016 і 2016–2017 н. р.) – проведено формувальний експеримент дослідження. Здійснено експериментальну перевірку ефективності реалізації запропонованих педагогічних умов та структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх ОЗВ до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу під час вивчення дисциплін “Тактика”, “Основи військового управління”, “Управління повсякденною діяльністю підрозділів”, “Військова психологія”.

Упродовж формувального етапу експериментального дослідження курсанти КГ вивчали зазначені дисципліни за традиційними методиками згідно із загальноприйнятими навчальними програмами. Підготовка майбутніх ОЗВ в ЕГ здійснювалася за авторською експериментальною методикою реалізації педагогічних умов і структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх ОЗВ до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу.

Дослідно-експериментальну роботу проведено згідно з вихідними теоретичними засадами, за розробленою методикою, що відповідає меті та завданням експериментального дослідження. Реалізацію праксеологічного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх військовослужбовців як засобу формування готовності курсантів до професійної діяльності здійснено за такими напрямками: оптимізація організаційної структури та збагачення змісту обраних для експерименту навчальних дисциплін праксеологічними професійно зорієнтованими ситуативними завданнями; упровадження сучасних педагогічних технологій в освітній процес ЗВВО, зокрема методологічних засад праксеології; активізація самовдосконалення курсантів у напрямі опанування стратегій раціональних військових дій.

З метою аналізу результатів формувального етапу експериментального дослідження визначено підсумковий рівень сформованості готовності майбутніх ОЗВ до професійної діяльності. Тому виникає необхідність окреслення результатів статистичних даних, що продемонструють і підтвердять ефективність запропонованої методики підготовки майбутніх ОЗВ у ЗВВО України до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу.

На четвертому – результативно-аналітичному етапі (2016–2017 н. р.) – експериментально перевірено ефективність реалізації запропонованих педагогічних умов та структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх ОЗВ до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу; оброблено та проаналізовано отримані статистичні дані; здійснено порівняльний аналіз ефективності традиційного навчання майбутніх ОЗВ і реалізації педагогічних умов дослідження в підготовці курсантів ЗВВО; систематизовано результати дослідження; сформульовано основні висновки; визначено перспективи подальшого дослідження проблеми.

Організація четвертого етапу дослідження передбачала чітку алгоритмізацію дій. Так, з метою визначення сформованості кожного компонента

та загалом готовності майбутніх ОЗВ (які навчалися в КГ та ЕГ) до професійної діяльності систематизовано числові дані, щоб проаналізувати динаміку результатів від вхідного до підсумкового контролю.

Для перевірки вірогідності отриманих результатів і визначення достовірності експериментального дослідження використано статистичні методи обробки даних педагогічного експерименту шляхом порівняння середніх показників, дисперсій і визначення F-критерію.

Для встановлення величини дисперсій використано формулу:

$$\sigma^2 = \frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{f},$$

де f – кількість курсантів, яким властивий певний рівень готовності до професійної діяльності офіцера ЗВ;

$(x_i - \bar{x})$ – різниця між величинами кожного рівня в цифрових значеннях (5, 4, 3, 2) і значенням середнього показника (СП) готовності майбутніх ОЗВ до професійної діяльності;

N – кількість курсантів у тих категоріях груп (контрольних або експериментальних), де обчислювали дисперсію.

Визначення F-критерію проведено за допомогою формули:

$$F_{\text{emp}} = \frac{\sigma_1^2}{\sigma_2^2},$$

де σ_1^2 – більша дисперсія;

σ_2^2 – менша дисперсія [3, с. 277].

Порівняльний аналіз емпіричного показника F-критерію в контрольних і експериментальних групах з показниками в стандартній таблиці [3] свідчить про доведену достовірність отриманих результатів.

Висновки. Отже, результативність нашого експериментального дослідження підтверджено достовірними показниками, які перевірені за допомогою методів математичної статистики. З метою оптимізації фахової підготовки майбутніх ОЗВ до професійної діяльності розроблено методичні рекомендації для викладачів закладів вищої військової освіти щодо реалізації праксеологічного підходу в професійній підготовці майбутніх офіцерів забезпечення військ.

Подальші наукові розвідки вбачаємо в продовженні вдосконалення методики підготовки майбутніх ОЗВ до професійної діяльності на основі праксеологічного підходу.

Список використаної літератури

1. Барабанчиков А. В. Основы военной психологии и педагогики. Москва : Просвещение, 1988. 271 с.
2. Військове виховання: історія, теорія та методика : навч. посібник / за ред. В. В. Ягупова. Київ : Вища школа, 2002. 569 с.

3. Кыверялг А. А. Методы исследований в профессиональной педагогике. Таллин : Валгус, 1980. 334 с.
4. Сваричевська А. П. Педагогічні умови формування екологічної компетентності майбутніх офіцерів цивільного флоту засобами інтерактивних технологій. *Virtus*. 2017. № 15. С. 148–151.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2017.

Шабалдак А. В. Анализ результатов экспериментального исследования подготовки офицеров обеспечения войск к профессиональной деятельности на основе праксеологические подхода

В статье освещена процедура проведения педагогического эксперимента, методика проверки эффективности предложенных педагогических условий и структурно-функциональной модели подготовки офицеров обеспечения войск с помощью праксеологического подхода как методологической основы формирования готовности курсантов к будущей профессиональной деятельности. Для достижения цели экспериментальное исследование разделено на четыре этапа: теоретико-организационный, лечебно-констатирующий, деятельно-формирующий, результативно-аналитический. Осуществлен анализ результатов экспериментального исследования подготовки будущих офицеров обеспечения войск к профессиональной деятельности на основе праксеологического подхода. Для проверки достоверности полученных результатов экспериментального исследования использованы статистические методы обработки данных педагогического эксперимента путем сравнения средних показателей, дисперсий и определения F-критерия.

Ключевые слова: курсанты, будущие офицеры обеспечения войск, праксеологический подход, педагогический эксперимент.

Shabaldak A. Analysis of the Results of Experimental Study of Training Officers which Provide Troops to the Professional Activity Based on Praxeological Approach

The article describes the procedure of conducting pedagogical experiment. It is showed a methodology for checking the effectiveness of the proposed pedagogical conditions and structural and functional model of training future officers which provide troops, based on praxeological approach. The methodology is considered as a methodological basis of formation future officers' readiness to professional activity. It is concluded, that pedagogical experiment, as scientific research complex method, involves the simultaneous use of a number of other methods (observation, conversation, questionnaires, diagnostic control works, creation of special situations etc). Is determined, that for getting the aim of experimental study four stages of scientific and pedagogical researches are signed out: theoretical-organizational, diagnostic-constative, activity-forming, resultative-analytical. It is established, that effectiveness of any pedagogical experiment, including training future officers which provide troops to the professional activity based on praxeological approach, must be confirmed by the statistical reliability of obtained results. Is noted, that in order to ensure equal conditions for entering future officers which provide troops to the experiment, the distribution of cadets for CG and EG was carried out with obligatory consideration of such factors: an average rate and levels of all components' formation of studied readiness at the stage of introductory control for students of control and experimental groups were close by values.

The analysis of the results of experimental study of training future officers which provide troops to the professional activity based on praxeological approach is completed. To verify the probability of the obtained results and determine the reliability of the experimental study, statistical methods for processing the data of the pedagogical experiment were used by comparing the averages, variances and determination of the F-criterion. Comparative analysis of the empirical index of the F-criterion in control and experimental groups testified about the proved reliability of the obtained results.

Key words: cadets, future officers which provide troops, praxeological approach, pedagogical experiment.